

Рецензия

на

представените трудове за участие в конкурс за ПРОФЕСОР по 2.1. Филология
(Български език – морфология и синтаксис),
обявен от ДЕО – ИЧС при СУ “Св. Кл. Охридски” в ДВ, бр. 100 от 15.12.2017 г.,
София

Рецензент: Проф. дфн Стефка Вълкова Петрова

Кандидат: доц. д-р Савелина Банова Банова

В обявения конкурс участва един кандидат – доц. д-р Савелина Банова.

I. Кратки биографични данни

Савелина Банова е родена на 01.07.1953 г. в гр. Ямбол. През 1975 г. е завършила Българска филология в Софийския университет и втора специалност Философия. От 1975 г. работи в ИЧС, отначало във Филиала в м. Качулка и от 1981 в ИЧС в София. През 1984-1988 г. изкарва задочна аспирантура, защитава докторантска дисертация на тема *Морфонология на българския глагол* и през 1989 г. ѝ е присъдена научната степен “кандидат на филологическите науки” (доктор по филология). През 2008 г. ѝ е присъдено научното звание ‘доцент’. През 1994-1998 е лектор по български език и литература в Института по славистика в Сегедския университет, Унгария. От 1985 до 2010 г. е и хоноруван асистент по СБЕ във ФНПП към СУ “Св. Кл. Охридски”.

Била е ръководител на НЛПЛ при ДЕО-ИЧС. В момента е ръководител на Катедрата по български език в ДЕО. Чела е лекции по СБЕ, Общо езикознание, Психолингвистика и Лингвистични особености на ранното чуждоезиково обучение – във ФНПП, СУ “Св. Кл. Охридски”.

II. Научно-изследователска дейност

В конкурса кандидатката участва с една монография, 8 научни статии в чуждестранни издания, 18 научни статии в български списания и сборници (2 под печат), 5 отпечатани резюмета от доклади на международни научни форуми (3 в съавторство). По мое мнение представените трудове са достатъчни за присъждане на научната степен ‘професор’, ако са по тема или теми, значими за лингвистиката, и ако имат несъмнени приносни моменти.

II. 1. Монография: Езиково усвояване: вариации в параметрите при морфосинтактични реализации в междинния български език. С., унив. изд., 2018, 255 стр.

В работата се проследява употребата на притежателните местоимения – кратки и дълги – и на приглаголните клитики в междинния български език на чужденци. Базирана е на многогодишния опит и наблюдения на авторката, изкарала целия си досегашен трудов стаж като преподавател на чужденци, работила със студенти от страни, носители на различни родни езици. Темата е новаторска – тези проблеми се разглеждат за пръв път от такава гледна точка, макар че съществува интерес към междинния български и някои от въпросите или части от тях са разглеждани: напр. миналата година бе представена в НБУ монографията “Род, число и определеност в номиналната фраза на българския език с оглед на допусканите грешки от чужденци” (Г. Куртева), а няколко години по-рано бе защитена докторантска дисертация в ЮЗУ за членуването в междинния български език на гърци.

Преди да пристъпи към описание и анализ на МБЕ (междинния български език), С. Банова се спира на основните подходи на контрастивната лингвистика и на универсалната граматика. Изследването е разработено с акцент върху универсалните свойства на междинните езици. Позовава се на теоретичните постановки на най-значимите чуждестранни и български автори. Представена е кратка история на проблема – зараждане, привърженици и противници на контрастивната лингвистика и на универсалната граматика. Спира се и на въпроса за усвояване на чужд език от деца и възрастни, както и на разликата при усвояването на роден и чужд език. Авторката съобщава, че “анализът и обобщенията са въз основа на значителен по обем корпус от данни, представящ особеностите на МБЕ по отношение на интересуващите я категории”. За съжаление не са дадени никакви количествени параметри и данни за изследвания корпус, нито как и кога е събиран, за да ни убеди в това твърдение. За сравнение ще посоча по-горе споменатата работа за МБЕ (в НБУ): авторката Галя Куртева съобщава, че изводите ѝ са базирани върху корпус от 28,450 грешки от чужденци от 36 страни, събирани в продължение на 8 години.

В теоретичната част според мен не се изяснява достатъчно добре ролята на индивида – способността му за усвояване и владееене на чужд език (“на него му се отдават езиците”, както се казва обикновено), какво е мнението на

авторката за така нар. *вътрешна граматика* – в какво отношение се покрива със или се противопоставя на *универсалната граматика*?

Грешките са класифицирани според известните принципи на Селинкър – преместване (разместване), изпускане, добавяне и заместване (замяна). Отделно се разглежда въпросът за възвратните притежателни местоимения и взаимната им замяна с обикновените в МБЕ, обърнато е внимание и на дублирането на местоименията.

Описанието на притежателните местоимения върви главно по Ницолова. По отношение на роднинските нечленувани имена е необходимо да се уточни, че не се отнася за всички, напр. **мъж ѝ*, **съпруг ѝ*, и че при някои имена, посочени на стр. 85, съществува дублетност – *син ми / синът ми*, *свекър ѝ / свекърът ѝ*, *девер ни / деверът ни...*

След като са проследени кратките и пълните притежателни местоимения, авторката прави следния извод за първата подтема от изследването: отклоненията при употребата на пълните и кратките форми на притежателните местоимения, “с които се характеризира МБЕ на респондентите, са в резултат от неспазване на правилата в езика цел за синтактично съгласуване, от трудностите при усвояване на категорията детерминация, а също и от богатата палитра на местоименни форми” (с. 151). Според мен “неспазването на правилата” и “трудностите” не би трябвало да се изравняват – неспазването на правилата е породено от трудностите и от богатата палитра от местоименни форми. На специфичната тактика при усвояване на чужд език – опростяване и заменяне с познати форми – се дължи характерната за МБЕ взаимозаменяемост на обикновени и възвратни притежателни местоимения, докато в езика цел се наблюдава само заместване на възвратни местоимения с обикновени.

Искам да отбележа, че освен със заместване на възвратните местоимения с обикновени в 1 л. и 2 л., което е допустимо в кодифицирания български език, в книжовния език се допускат замени и по отношение на 3 л., които са грешки в родния език на българите – т.е. правилата за употреба на кратките (а и на дългите) възвратни местоимения са твърде размити в съзнанието на носителите на езика и не винаги се осъзнават. Очаквах да намеря нещо по този въпрос в теоретичното изясняване от философска гледна точка.

Вторият въпрос – Словоредът на прилаголните клитики – е разгледан по-прегледно и детайлно. Доуточняват се правилата, според които подвижните

клитики са задължително прокилитики и задължително енклитики. Правилно се разглежда в отделен раздел словоредът на клитиките в перфект. Това е проблем, по който се допускат грешки в МБЕ и на най-високо ниво, а и няма как да е иначе, след като в езика цел имаме: *Дал съм му го, Дал му го е, Не съм ѝ я дал, Не си ли им ги дал* и пр., т.е. нанизване на дълга редица от “малки думички”, всяка от които е носител на немаловажно собствено значение. Според мен е правилен (дублетен) словоредът, посочен на стр. 192 като неправилен: *Не, още не е се измил, Не, не е се съблякъл*.

Анализът на словоредата на приглаголните клитики очертава няколко ясни тенденции на МБЕ, опиращи се на свръхгенерализацията и опростяването на изказа, характерно за всички междинни езици.

Като цяло мнението ми за монографията е, че това е едно прилежно извършено изследване на представения предмет – притежателни местоимения и приглаголни енклитики при изучаване на български като чужд, – който е сред най-трудните за усвояване. Наблюденията и изводите се отнасят главно за началния и средния етап от овладяването на езика. Щеше да има по-голяма тежест, ако включваше и напреднал, висш етап. Книгата обаче оставя впечатление за недостатъчна прецизност: налице са правописни пропуски и грешки, като: *НаблюдаваноТО опростяванеТО... (152), притежателноТО местоимениеТО... (144), нефекта* (перфекта) (209), *посесивост* (посесивност) (108), *применна* (приименна) (76) и др.; забелязах грешки при употреба на запетая (два пъти срещнах *въпреки, че*), както и при изписването на имената (напр. *Караминчева* в текста и *Камаринчева* (в библиографията), *Кемпф* и *Кемф* в две съседни изречения (214), който липсва в библиографията. В библиографията липсват и други автори, споменати в описанието. Посочените неточности се дължат най-вероятно на това, че липсва редактор, коректор и рецензент на книгата, а създава впечатление и за бързина при издаването.

II. 2. Научни статии.

Част от научните статии са свързани с темата на хабилитационния труд – словоред на приглаголните клитики и описание на именната фраза на българския език. Разглеждат се обаче и други въпроси, които имат приносен характер или за които се дава информация за пръв път. Ще се спра на статиите, като ги групирам в няколко теми.

а) По отношение на българския език сам за себе си

На първо място ще спомена статията “Събитието в глагола: за формообразуването на глаголите в българския език – основа и флексия (№ 15). Предложен е нов начин на описание (по модел на Р. Якобсон за руското спрежение), чрез който се улеснява типологическото сравнение на книжовния български език с други езици, обхващащ всички глаголи. Тук ще отнеса и публикациите № 6 (Към описанието на българското глаголно спрежение), където се разглежда тенденцията на неголяма група глаголи от I спр. за промяна на спрежението – преминаване към II спр. Други теми са: имперфективизацията в българската глаголна система (№ 3); изместването на имперфектното причастие от аористното, наблюдавано в периодичния печат (№ 22, в съавторство); дефективността на глагола *ида* (№ 4), изследването е полезно за преподаватели по български език като чужд; за рода на думата *колега* (№ 16 и 21); за морфологичното приобщаване (“побългаряването”) на глаголи заемки от английски език към българската езикова система (№ 24); за съгласуването по род на елото причастие в състава на предиката (№ 23). Повече внимание е отделено на “граматическата категория род”, която е представена в две публикации (№ 18 и 25). Разгледана детайлно, макар и сбито, категорията род (според Куцаров – обща морфологична категория), свидетелства за задълбочен поглед върху езика и аргументирани изводи.

б) Междинен български език

Тук на първо място ще поставя статията “Предизвикателство при описанието на морфологичните особености на междинния български език” (№ 20), разкриващо вижданията на авторката и трудностите (проблемите) при него. Описани са общо или от определена гледна точка междинните езици на англофони: Въпросителните изречения в българския език на англофони (№ 13); на унгарци: детерминацията в български и унгарски с оглед на усвояването на български език от унгарци (№ 17) – първото по рода си изследване и съпоставка между български и унгарски език с несъмнен приносен характер. С тематика МБЕ са и двете непубликувани изследвания, анализът и резултатите от които откривам в монографията.

в) Съпоставителни изследвания на български с друг език

Към тази група се отнасят публикации, в които се съпоставя българският език с унгарски в някои аспекти: за аспектиалността (№ 10, в съавторство); по отношение на детерминацията в именната фраза и перфективацията в

глаголната фраза (№ 11); по отношение на етикетните формули за поздрав (№ 2 и 19); материал за една евентуална българо-унгарска съпоставителна граматика (“Българо-унгарски (не)успоредици”, № 11). Ще отбележа и статиите за заемките от английски в български и унгарски (№ 5 и 9, в съавторство); кратка съпоставка на български език с други славянски и балкански езици (№ 12).

С. Банова е имала късмет да работи като лектор в гр. Сегед и там е прекарала времето си като истински учен (и преподавател). Тя е една от малцината, които правят сравнение между български и унгарски и участва активно в научния живот там тогава и сега от тук и тук (в България).

В заключение ще кажа, че представените материали дават основание доц. д-р Савелина Банова да бъде избрана за професор. Имам предвид следните приноси моменти:

*описание на междинния български език в начална и средна степен по отношение на именната фраза с притежателни местоимения и на словоредата с приглаголните клитики;

*поглед на въпроси от граматиката на българския език от друга гледна точка, т.е. разширяване на знанията за българския език по отношение на

- категорията род при имената;
- “отстъплението” на имперфекта при причастията;
- обогатяването на езика ни с неологизми – адаптирани глаголи от английски, свързани с информационните технологии;

*сравнение на български език с унгарски – една сравнително все още новаторска тема;

*описание на междинния български език на унгарци.

Значимостта на нейните изследвания и приноси се вижда от факта, че има множество цитирания от български и чуждестранни автори (вж изготвената справка от С. Бояджиева).

Като имам предвид посочените тук приноси моменти (а и непосочените) на кандидатката и основавайки се на уверението на Университетската библиотека за намерени индексирани и цитирани публикации, призовавам уважаемия Академичен съвет на Софийския университет да присъди научното звание ПРОФЕСОР на Савелина Банова Банова.

Проф. дфн Стефка Петрова